

ENDERUN DERGİSİ
JOURNAL OF ENDERUN

e-ISSN: 2618-592X

YIL/YEAR: 2022 CİLT/VOL: 6 SAYI/ISSUE: 1

Çevrimiçi olarak / Available online at www.dergipark.org.tr/tr/pub/enderun

**LİBERAL DÜŞÜNCENİN DEVLETE BAKIŞ AÇISI: ROBERT
NOZICK'İN SİYASİ FELSEFESİ**

THE PERSPECTIVE OF LIBERAL THOUGHT ON THE STATE: ROBERT
NOZICK'S POLITICAL PHILOSOPHY

Makalenin
Gönderim Tarihi:
30/07/2021

Makalenin
Kabul Tarihi:
23/03/2022

Kadir ARAS
İstanbul Üniversitesi,
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Doktora Öğrencisi,
kadiraras@ogr.iu.edu.tr,
ORCID Numarası: 0000-0002-0240-5592

ÖZET

Siyaset bilimin en temel tartışma konularından birisi hiç şüphesiz devlettir. Devletin ortaya çıkışı varlığı ve gücü her zaman bir araştırma, tartışma konusu olmuştur. Devlet, farklı siyasi yaklaşımlarda farklı biçimlerde tanımlanmış ve konumlanmıştır. Liberal perspektif de hiç şüphesiz en etkin devlet tartışmalarının var olduğu ve halihazırda da devam ettiği ve kendi içerisinde de farklı fraksiyonlara ayrılan geniş bir literatüre sahiptir. Liberal düşünce birey-devlet tartışmaları özelinde farklı yaklaşımlara sahne olmuştur. Liberal düşünce içerisinde devlete biçilen misyonu en radikal şekilde resmeden hiç şüphesiz Robert Nozick'tir. Nozick'in bilhassa Anarşi, Devlet ve Ütopya adlı eseri devlet tartışmasını farklı boyutlara taşımıştır. Eserde minimal devlet anlayışını savunan Nozick, aynı zamanda yeniden dağıtım ilkelerini, adil düzeni, bireysel hak ve özgürlükleri ele almıştır. Bu çalışmada da Nozick'in devlete bakış açısı temel inceleme noktası olmuştur. Nozick'in minimal devlet felsefesi, birey-devlet ilişkisi, hak ve özgürlükler üzerinden değerlendirilerek, liberal düşüncesi ve devlete bakış açısı çözümlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Robert Nozick, Siyaset Felsefesi, Anarşi, Devlet ve Ütopya, Minimal Devlet, Birey-Devlet

ABSTRACT

One of the most fundamental discussion issues in politics is undoubtedly the state. The existence and power of the emergence of the state have always been a matter of research, discussion. The state has been defined and positioned differently in different political approaches. In the liberal perspective, there is no doubt that the most effective state debates exist and continue, and it has extensive literature divided into different fractions within itself. Liberal thought has witnessed different approaches in terms of individual-state debates. Robert Nozick is undoubtedly the most radical picture of the mission to the state in liberal thinking. Nozick's work, *Anarchy, State and Utopia*, in particular, took the state debate to different heights. Defending the minimal state of understanding in his book, Nozick discussed the principles of redistribution, fair order, individual rights, and freedoms. In this study, Nozick's view of the state was the main point of scrutiny. Nozick's minimal state philosophy, individual state relationship, rights, and freedoms were evaluated and tried to analyze liberal thinking and state perspective.

Keywords: Robert Nozick, Philosophy of Politics, Anarchy, State and Utopia, Minimal State, State-Individual

1. Giriş

Robert Nozick, 1974 yılında yayımladığı *Anarşi, Devlet ve Ütopya* adlı eseriyle, siyaset bilimine, siyaset felsefesine, tartışmalı bir eser sunmuştur. John Rawls'ın *Bir Adalet Kuramı* adlı eserinin ardından yayınlanan, *Anarşi, Devlet ve Ütopya*, siyaset biliminde bu iki eserin onlarca yıl tartışmasına neden olmuş ve liberalizm tartışmalarını da etkilemiştir. 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra yayımlanan bu eserler, birey özgürlüklerine, adalete, dağıtıma, adil bir düzenin nasıl olması gerektiğine dair açıklamalarda bulunmuştur.

Nozick, liberal düşüncede klasik liberalizm geleneğini devam ettiren liberteryen akımın bir paydaşı olarak görülebilir. Siyaset felsefesine ve devlete bakış açısıyla bu ekole yakın görüşleriyle bu şekilde tanımlanmış olsa da kendisi bunu kabul etmemiştir. Liberteryenizm ideolojisinden kısaca bahsetmek gerekirse, özgürlüğü temel hedefe oturtan bir siyaset felsefesidir. Bu felsefenin düşünürleri bireysel özgürlükleri, özerkliği ve tercih etme özgürlüğünü maksimize etmeyi arzulayan ve buna büyük önem veren düşün insanlarıdır. Liberteryen görüşü savunanlar, otoriteyi reddeder ve zorunlu kurumları dahi sorgulayan, geniş bir siyaset yelpazesine sahip olan, laissez-faire görüşünü benimseyen bir yapıdadırlar. Nozick de bu minvalde yer alan otoriteyi reddeden, bireysel hak ve özgürlükleri, her şeyin üstünde gören fikirleriyle öne çıkmıştır.

Nozick, devleti, genel anlamda sorgulanmış ve olabilecek en dar çerçevede resmetmeye çalışmıştır. Bu çalışmada da Nozick'in siyaset felsefesinden yola çıkılarak devletin doğası nasıl resmedilmiştir? Bireylerle, devletin ilişkisi nasıl olmalıdır? sorularına cevaplar aranmıştır. Çalışmaya konu edinen sorular doğrultusunda birinci bölümde, Nozick'in hayatı, siyasi felsefesi, düşünceleri ve birey hakları teorisi incelenmiştir. Ardından ikinci bölümde, siyaset bilimine güçlü bir şekilde etki eden *Anarşi, Devlet ve Ütopya* adlı eseri doğrultusunda minimal

devlet anlayışı çözümlenmeye çalışılmış ve Nozick'in devlet anlayışı, birey-devlet ilişkisine dair önermeleri incelenmiştir. Birinci bölümde ele alınan Nozick'in görüşleri doğrultusunda ikinci bölümde yer alan minimal devlet modeli üzerinden çözümlemelere gidilmiş ve önerdiği devlet modeli ve bu modeldeki birey-devlet ilişkisi ortaya konmaya çalışılmıştır.

2. ROBERT NOZICK'İN HAYATI VE DÜŞÜNCELERİ

Robert Nozick'in yaşamı, düşünceleri ve önerdiği teoremler ile ilgili temel bilgiler verilerek ikinci bölümdeki okumalara, teorik bir zemin kazandırılacaktır.

2.1. Robert Nozick'in Hayatı

1938 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde doğan Robert Nozick, savunduğu liberteryen fikirlerle 20. yüzyılda adından sıkça bahsedilen önemli bir felsefe profesörüdür. Nozick, felsefeye olan ilgisinin Platon'un "Devlet" kitabı ile başladığını ifade etmiştir (Karagöz, 2002: 109). Nozick'in çağdaş felsefede önemli etkiler doğurması kendinden önceki isimleri rehber edinmesiyle açıklanabilir.

Robert Nozick, akademik hayatına Columbia Üniversitesi'nden 1959 yılında aldığı lisans derecesiyle başlamıştır. 1961 yılında Princeton'da yüksek lisansını tamamlamış ve 1963 yılında da yine Princeton'da "Bireysel Tercih Normatif Teorisi" adlı doktora tezi ile doktor unvanını almıştır (Nozick, 2015: 1). Nozick, 1965 yılında Princeton Üniversitesi'nde asistan olarak çalışmalarına başlamıştır. Princeton'ın ardından Harvard ve Rockefeller üniversitelerinde bir süre çalışmıştır (Stanford.edu, 2020). 1981-84 yılları arasında Harvard Üniversitesi Felsefe Bölüm Başkanlığı görevini üstlenmiş ve kariyerinde zirve noktalara ulaşmıştır. Robert Nozick, dönemin Harvard Üniversitesi Sanatlar ve Bilimler Fakültesi'nin etkili ve önemli bir üyesi olarak kabul edilmiş ve ardından da Joseph Pellegrino Üniversitesi'nde profesör olarak çalışmalarına devam etmiştir (Stanford.edu, 2020).

Nozick'in elde ettiği akademik başarılar bunlarla sınırlı kalmamış ve ilerleyen dönemlerde de artan bir başarı grafiği çizmiştir. Geleneksel anlayışa karşı çıkan Nozick, akademik dünyanın dışında da tanınmaya başlanmış ve 1974 yılında yayımladığı Anarşi, Devlet ve Ütopya adlı eseri ile genel okuyucu kitlesine hitap etmeyi başarmıştır.

Amerikalı profesörün Anarşi, Devlet ve Ütopya adlı eseri, Harvard Üniversitesi profesörü olan John Rawls'ın "Bir Adalet Teorisi" adlı eserine eleştiri olarak yazılmıştır. Rawls'ın eserinde yer alan; bürokratik refah devleti anlayışı, gelirin yeniden dağıtımını ve gelir adaletini sağlamada bürokratik devlet anlayışını doğrular şekilde kaleme alınmıştır (Epstein, 2002: 106). Rawls, eserinde biçimsel bir adalet anlayışına vurgu yaparken öte yandan modern bir anlayışa yaslanan bir sosyal adalet teorisi oluşturmayı amaçlamıştır (Rawls, 1999: 21-24). Oluşturulan

sosyal adalet teorisi ise bir toplumsal teori gibidir ve adeta toplumun temelinde bir adalet anlayışı olduğunu ve sosyal adaletin gerçekleşmesi nosyonu ile bir toplumsal birliktelik var olabileceği düşüncesini savunur (Rawls, 1999: 52-56).

Anarşi, Devlet ve Ütopya adlı eser Robert Nozick'e "Ulusal Kitap Ödülü" kazandırmıştır. Eserde; birey hak ve özgürlüklerinin öncelikli olduğundan, birey hak ve özgürlüklerinin gücünden, ihlal edilemezliğinden bahsetmiştir. Ayrıca Nozick, eserinde minimal devlet anlayışından ve bireylerin hak ve özgürlükleri için devletlerin sınırlandırılması ve belirli bir çerçevede kalması gerekliliklerini de dile getirmiştir.

Nozick, öğrencilik yıllarında; Friedrich August von Hayek ve Milton Friedman'ın eserlerinden etkilenmiş ve radikal solun bir savunucusuyken zamanla düşüncelerinde bir değişim yaşamış ve liberteryen görüşü savunmaya başlamıştır (Stanford.edu, 2020). Bu düşünceleri nedeniyle de sağ ideoloji içerisinde değerlendirilmesinden rahatsız olan Nozick, 1978 yılında The New York Times gazetesine yazdığı bir makalede bu rahatsızlığını şu şekilde ifade etmiştir: "Sağ kanattakiler serbest piyasa yanlısıdır fakat gay hakları gibi bireysel özgürlükleri istemezler. Ancak ben bunları birbirine bağlı bir bütün olarak görüyorum." (Liebersen, 2021).

Nozick, Anarşi, Devlet ve Ütopya eseri ile elde ettiği başarıyı diğer eserleriyle de sürdürmüştür. 1981 yılında "Felsefi Açıklamalar" adlı eserinde; bilginin doğasından, özgür irade, birey ve ahlak bilimi gibi konularda düşüncelerini ortaya koymuştur. Nozick bu eseriyle güncel olmayan konulara dair getirdiği eleştiriler ve ele aldığı yaklaşımlarla başarısını ileri taşımıştır. Daha sonra 1989 yılında yayımlanan "Sorgulanmış Yaşam" adlı eserinde ise, aşk, mutluluk, şeytan, yaratılış ve Yahudi katliamı gibi konuları ele almıştır. Amerikalı profesör 1995 yılında "Rasyonelliğin Doğası" adlı eserini yayımlamıştır ve eserde rasyonel eylem ve rasyonel inanç modelleri üzerinde çalışmıştır. 1997 yılında yayımladığı eseri "Sokratik Bilmece" ile; makalelerini, denemelerini, bilimsel çalışmalarını ve eleştirilerini bir kitapta toplamıştır. Nozick, 2001 yılında yayımladığı "Objektif Dünyanın Yapısı" adlı son kitabında; doğrunun doğasını ve objektifliği incelemiştir. Ahlak bilimindeki doğrunun sosyal faktörle ve kültür ile olan bağına araştırmıştır.

Nozick, yukarıda sayılan eserlerinin yanı sıra akademik camiada verdiği konferans, seminer ve dersleriyle de oldukça ilgi uyandırmıştır (Epstein, 2002: 107). Nozick kişilerin ve sıradanlığın dışındaki fikirleriyle canlılığını korumuş ve bu yönde çalışmalarına devam etmiştir.

2.2. Robert Nozick'in Düşünceleri

Robert Nozick, Anarşi, Devlet ve Ütopya adlı eseriyle büyük bir etki yakalamış ve geniş kitlelerce tanınmıştır. Nozick eserinde özellikle minimal devlet anlayışı üzerine açıklamalarda bulunmuş ve farklı bakış açılarıyla tartışıp kapsamlı devletin faaliyetlerini eleştirmiştir. Nozick'e göre; minimal devlet, kabul

edilebilecek en kapsamlı devlettir (2015: 203). Minimal devletten daha fazla yetkilerle donatılan devlet mekanizmasının bireysel hak ve özgürlüklere zarar vereceğini iddia etmiştir. Burada anlatılmak istenen devlet mekanizmasının bireylerden üstün olmayacağı düşüncesidir. Zira devlet bir amaç değil ancak araçtır.

Nozick, düşüncelerini kaleme almadan önce, John Rawls, 1971 yılında “Bir Adalet Teorisi” adlı eserini yayımlamıştır. Rawls eserinde, toplumsal hak ve özgürlüklerin adil bir biçimde dağıtılmasına ve ekonomik eşitsizliklerin giderilmesine vurgu yapmıştır (Kocaoğlu, 2015: 62-69). Nozick Anarşi, Devlet ve Ütopya eseriyle Rawls’ın bu düşüncelerine bir eleştiri niteliğinde minimal devlet anlayışını dile getirmiştir. Liberteryen anlayışa dayalı fikirleriyle Nozick, kolektif harekete karşı çıkmış ve bireysel tercih mekanizmasını ve rasyonelliğe vurgu yapmıştır (Nozick, 2006).

Nozick, bireylerin hayatının her alanında devlet müdahalesine karşı olduğunu ortaya koymuştur. Bireysel karar ve tercihlerin her şeyin üstünde olduğuna olan inancı ile Nozick her türlü siyasal otoritenin dayatmalarını kişi veya grup dayatmalarını reddetmiştir (Bornovalı, 2015: 17-18). Nozick, bireylerin tercihlerine müdahale edilmesini ve yahut bu yönde girişilen çabaların, bireysel özgürlüklerin ihlal edilmesi olarak kabul etmiştir. Dolayısıyla devlet mekanizması temel fonksiyonlarla sınırlandırılarak “Gece Bekçisi” olarak nitelendirilen anlayışı benimsemiştir (Nozick, 2015: 59-60). Bu noktada devlet müdahalesini reddeden bir negatif özgürlük anlayışı ortaya çıkmıştır. Bireyin bu hakları içerisinde yer alan yaşam ve mülkiyet gibi haklarının devlet gibi bir güç tarafından ihlal edilmesi adalet kavramına uymayan sonuçlar doğurur. Dışsal müdahaleyi yok sayan negatif özgürlük anlayışı, adalet teorisinin önemli bir unsurudur. Kendi ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda olanlara karşı pozitif özgürlük anlayışı kapsamında devletin bu ihtiyaçları karşılaması makul kabul edilebilirdir. Fakat bu ihtiyaçlar; eğitim, sağlık, adalet ve güvenlik gibi temel ihtiyaçlar olmak zorundadır. Aksi takdirde meydana gelecek müdahale negatif özgürlük anlayışının ihlaline neden olacaktır. Nozick bu görüşleriyle devlet mekanizmasını belirli bir çerçeveye sınırlandırmayı hedeflemiş fakat dezavantajlı sosyal grupları ihmal eden bir yaklaşımı da sergilemiştir.

Robert Nozick, dağıtımcı adalet ilkesinin karşısında yer alır. “Dağıtım” kelimesinin objektif bir terim olmadığını ve yaptığı çağrışım itibariyle de farklı şekillerde anlaşılabilceğini de dile getirmiştir (Nozick, 2015: 203). Nozick, dağıtım kavramını mülkiyet kavramı üzerinden açıklamaya çalışmış ve mülklerle ilgili bir adalet teorisi geliştirmeye çalışmıştır. Bu doğrultuda Nozick, “Elde Etme İlkesi”, “Transfer İlkesi” ve “Düzeltilme İlkesi” olmak üzere üç ilke belirlemiştir (Nozick, 2015: 204-207). Elde etme ilkesi, sahibi olmayan şeylerin sahipliğinin değerlendirilmesi ve bu tarz emtia, ürün vb. nasıl özel mülke dönüştürüleceğini açıklayan bir adalet ilkesidir. Nozick burada bir formülasyon ya da basamak basamak bir açıklama yapmamıştır. Transfer ilkesi ise, bir mülkün üzerinde tasarruf sahibi olan kişiden bir başkasına adalet ilkesine uygun geçiş sürecini belirleyen kurallar olarak tanımlanmıştır. Son olarak düzeltme ilkesi ise, geçmiş

dönemlerde yaşanan adaletsizliklerin nasıl düzeltilebileceğine dair kuralları içeren, tanımlayan ilkedir. Nozick'e göre dağıtım; ancak bu üç ilkenin uygulanması ile adil olabilir (2015: 205). Nozick adalet teorisini: “bir kişinin sahip olduğu mülkler, eğer bu kişi bu mülkler üzerinde elde etme ve transfer ile ilgili adalet ilkelerine veya adaletsizliğin düzeltilme ilkesine göre yetki sahibi ise adildir” şeklinde açıklamıştır (Nozick, 2006: 207).

Robert Nozick, mülkiyet hakkının ortaya çıkışı hususunda John Locke'un fikirlerini benimsemiştir (Nozick, 2015: 231). Locke'a göre; kişiler kendi bedenleri üzerinde bir mülkiyet hakkına sahiptir (2012: 24). Kişinin kendi bedeni ile ürettiği emek de yine onun mülküdür. Dolayısıyla doğada sahipsiz olarak bulunan nesneye kişi emeğini katarak onu mülkiyet altına alabilir (Locke, 2012: 24). Nozick, Locke'un sınırlarını çizmeye çalıştığı mülkiyet edinmeyi “Lockeçu Koşul” olarak nitelendirmiştir (Nozick, 2006: 236). Bu nitelendirmede Locke'un mülkiyet edinmede bazı sınırlar ve şartlar koyması etkili olmuştur. Locke'a göre, doğadan emek katılarak elde edilen mülkiyet, tartışılmaz bir mülkiyettir (2012: 27). Ancak Locke burada başkaları için de “yeterli miktarda ve nitelikte” kalma koşulunu ortaya atmıştır (Locke, 2012: 24). Nozick de Locke'un bu görüşünden hareketle; diğer bireylerin mevcut durumlarına zarar vermeden, onların haklarına saygı duyularak, sahipliği bulunmayan şeyler üzerine mülkiyet iddiasında bulunabilmeyi desteklemiştir. Nozick, mülkiyet haklarının nasıl ortaya çıktığını ve meşrulaştığını açıklayacak bir teoriye ihtiyaç duyanların sadece özel mülkiyet savunucularının değil aynı zamanda kolektif mülkiyet yanlılarının da ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir. Kolektif mülkiyeti savunanlar söz konusu hakları nasıl elde ettiklerini, neden sadece o bölgeye ait olduğunu ve neden tasarruf haklarının kendilerinde olduğunu açıklamak zorundadırlar (Nozick, 2015: 235-236).

Rawls'ın adalet düşüncesi Nozick'e göre daha farklı yapıdadır. Nozick, adalet teorisinde bireysel hak ve özgürlüklere yer verilmesi gerektiğini savunmuştur. Nozick' göre; bireyin özgürlüğü her şeyin üstündedir ve bireylerin farklı sosyal ve ekonomik durumları mevcuttur (2006: 232). Dolayısıyla bu noktadan hareketle özgürlükler temelinde bir adalet teorisi geliştirilmelidir ki bireyin hak ve özgürlükleri ihlal edilmemiş olsun (Bornovalı, 2015: 15-16). Nozick, eşit olmayan bir dağılımın, ahlaki açıdan sorunlu olduğunu ve hiçbir zaman adil olmayacağını belirtmiştir.

Rawls'ın adalet teorisi ile bir kıyaslamaya giden Nozick, adalet teorilerini “amaç-durum ve tarihsel” ve “kalıp ve kalıpsız” olarak sınıflandırmıştır (Karagöz, 2002: 113). Nozick, eleştirdiği hak etme teorisini tarihsel ve kalıpsız olarak tanımlamış ve hak etme teorisini; ihtiyaç, layık olma, hak etme ve eşitliğin artırılması gibi ilkelerle ilişkilendirilmesine karşı çıkmıştır. Adalet teorisinde, yukarıda da belirtildiği gibi bireysel hak ve özgürlükler onun için çok önemli kabul edilmiş ve bu hakların ihlal edilmesinin onaylanmayacağını savunmuştur.

Amerikalı düşünürü göre; “bir dağıtımın adil olup olmadığı onun nasıl ortaya çıkmış olduğuna bağlıdır” (Nozick, 2015: 208). Burada dağıtımın nasıl yapıldığı, kimin neye sahip olduğu, hangi dağıtımın daha fazla fayda sağlayacağı

sorularına verilen cevaplar adaleti belirler. Rawls ve Nozick, her ikisinde liberal düşünce içerisinde yer almasına rağmen sahip oldukları bakış açısı ve perspektif farklılığı ile farklı argümanlar geliştirmiş ve bu argümanları savunmuşlardır.

Nozick, bireylerin ürün veya şeyleri, kimi zaman şans eseri kimi zaman ise başkaları ile girdikleri mübadele yoluyla veya hediye etmeleriyle elde ettiklerine dikkat çekmiştir. Ona göre; bir dağıtımın, meşru yollarla başka bir dağıtımın sonucunda ortaya çıkması adil olarak tanımlanabilir (Nozick, 2006: 205). Bu nedenle Nozick adil bir dağıtımı, elde etme ilkesi, transfer ilkesi ve düzeltme ilkesi ile ilişkilendirmiştir (Nozick, 2015: 207). Bu ilkeler kısaca; bir kişinin sahip olduğu mülkler konusunda elde etme ve transferle ilgili adalet ilkelerine ve adaletsizliğin düzeltilmesi ilkesi uyarınca yetki sahibi ise adildir. Bu koşullar doğrultusunda her bir bireyin sahip olduğu mülkler adil ise mülklerin toplam dağılımı da adildir (Nozick, 2006: 206).

Nozick, genel bir ifadeyle bir dağıtımın adil olup olmadığını o dağıtımın nasıl gerçekleştiğine bağlı olduğunu savunmuştur. Bu noktada da “Yetki Sahibi Olma İlkesi” dağıtıcı adalet tarafından kullanılan kavramların ve terimlerin doğasını ve kusurlarını ortaya çıkarmıştır. Nozick’e göre; yetki sahibi olma teorisi tarihsel ve kalıpsızdır ve bu nedenle hak etme, ihtiyaç duyma, layık olma ve eşitliğin artırılması gibi temel unsurlarla ilişkilendirilmelidir (Nozick, 2015). Bir başka deyişle Nozick’in türetmiş olduğu yetki sahibi olma ilkesi, elde etme, transfer ve düzeltme ilkeleri uyarınca elde edilen sonuçlara göre bir dağıtım yapılmamalıdır.

Hem Rawls hem de Nozick, teorilerini inşa ederken, varsayım olarak kabul edilen “doğa durumu” temelinden hareket etmişlerdir (Rawls, 1999 & Nozick, 2015). Nozick, başlangıç noktası olarak doğal durumdan hareket etmiş ve bu doğal durumu da yasalar tarafından sınırları çizilen, güvenlik ve adaletin de dahil olduğu tüm mal ve hizmetlerin serbest piyasa ile sunulduğu, her türlü işlem ve eylemin bireylerin rızasına ve sözleşmelere dayandırıldığı bir tür doğal düzendir (Nozick, 2015: 39-45). Rawls da Nozick gibi benzer temellerden hareket etmiş ve sonuçlarını da bu doğrultuda kabul etmiştir (Rawls, 1999:11-14).

Rawls’ın türettiği adalet teorisi ve ilkelerinin herhangi bir süreçten geçmeden ortaya çıkmış olmasını eleştiren Nozick, bu ilkelerin ancak amaç-durum ilkeleri kapsamında ele alınabileceğini iddia etmiştir. Ayrıca Nozick, Rawls’ın adalet teorisini bir yetkilenme ve yahut dağıtımçı bir adalet unsuru olmada yetersiz kalacağını belirtmiştir (Nozick, 2015: 262). Nozick’in eleştirmesine sebep olan en büyük etken; belirli bir tarihi geçmişe sahip olmadığı iddiasıdır. Çünkü tarihe dayanan bir eylem ve karar verme davranışının göz ardı edilemez olduğunu ileri sürer.

Nozick, Rawls’ı eleştirmek için bir teoriye ihtiyaç olmadığını vurgulayarak yetki sahibi olma ilkesini ön plana çıkarmış ve bu teorisinin varlığının zaten Rawls’ı yanlışladığını açıklamıştır (Nozick, 2015: 263). “Bu nedenle de Rawls’ın teorisine alternatif olacak belirli bir tarihsel yetkilenme teorisini önceden formüle etmeksizin onun ortaya koyduğu teori türüne ve meydana getirdiği ilkelere yapısal bir eleştiri

getirebiliriz” (Nozick, 2015: 263). Nozick ve Rawls; adalet ve eşitlik kavramları ışığında gelir adaleti veya adaletsizliği konusunda sürekli bir çatışma içerisinde olmuşlardır. Nozick, ortaya attığı yetki sahibi olma ilkesi doğrultusunda bireyler, geniş kitlelerce kabul görmüş dağıtım kalıplarının etkisiyle yeniden bir dağıtımın gerekliliğine karar veremeyeceklerini belirtmiştir (Nozick, 2006: 259).

Amerikalı Düşünür, dağıtımın adil olabilmesinin, dağıtımın nasıl ortaya çıktığına bağlı olarak farklılık gösterebileceğini dile getirmiştir. Buradan hareketle; söz konusu bir dağıtım daha önce herhangi bir kimsenin sahip olmadığı ürün, mal vb. özel mülk olarak tanımlanması ve bu mülkiyetin ne oranda gerçekleşeceğine dair elde etme ilkesi, elde edilen mülkün başka bir kişiye geçişine dair transfer ilkesi ve geçmişteki haksızlıkları düzeltmek için düzeltme ilkesi doğrultusunda açıkladığı ve adil olarak nitelendirdiği dağıtım da birtakım eşitsizlikler barındırabileceğini belirtmiştir (Nozick, 2006: 236-240).

Nozick, düşünceleri arasında bahsettiği dezavantajlı gruplar ve hizmete erişimi olmayanlar haricinde fırsat eşitliğini bir hak olarak görmemektedir. Herkesin eşit şartlar altında yaşam sürmediğini kabul eden Nozick, bu eşitliğin sağlanmasının bir sihirli değnekle mümkün olmayacağını söylemiş ve fırsat eşitliği altında bir kişiye ait olan mülkün bir başkasına aktarılmasına karşı çıkmıştır. Bunun adil olmadığını bu eşitliğin ancak mülkün sahibinin kendi istek arzusu ile vermesiyle bunun adil olabileceğini açıklamıştır. Öte yandan hayatın bir yarış olarak değerlendirilmesine karşı çıkmış ve kimsenin böyle bir yarışı bu adaletsizliklere rağmen kapsayıcı kılamayacağını ifade etmiştir (Nozick, 2015: 303). Açıklamalarına devam eden Nozick, hiçbir merkezin bireylerin ellerinde bulundurdukları fırsatları kullanmalarını bir hükme bağlayamayacağını bu konu da hüküm veremeyeceğini belirtmiştir. Ayrıca Nozick, Rawls’ın adalet teorisi de dahil olmak üzere tüm dağıtıcı teorilerinin birer kalıba, çerçeveye endeksli olduğunu ve bu nedenle de kabul edilemez olduğunu dile getirmiştir. Bireylerin çabalarını, ahlaklarını, topluma katkılarını vb. dayanan anlayışları reddetmiştir. Zorunlu transferlerle karşı çıkmıştır. Bu tarz dağıtım teorilerinin bireysel hak ve özgürlüklerin ihlali olduğunu iddia etmiştir.

Nozick, yetki sahibi olma ilkesinin kalıplara dayalı olmadığını ifade etmiştir. Önerilen bütün dağıtımcı adalet ilkelerinin ahlaka, ihtiyaca, kişisel beceri ve çabalara göre kalıplaştırılmış olduğunu söylemiştir. Bu nedenle de yetki sahibi ilkesi uyarınca gerçekleşen dağıtımlara sebep olan “bir doğal boyut veya küçük sayıda doğal boyutların ağırlıklı toplamı veya kombinasyonu yoktur” (Nozick, 2015: 211). Buradan hareketle Nozick’e göre; kimi bireylerin marjinal katkıları aldıklarında, kimilerinin kumarda kazandıkları, eşlerinin gelirlerinden bir miktar pay aldıklarında veya bir şey elde ettiklerinde ortaya çıkan bu edinimler kalıba sokulmamış olacaktır (Nozick, 2015: 212). Buradaki önemli hususlardan birisi, bireylerin elde etmiş olduğu kazanımlar önerilen kalıba göre yani kalıp değişkenlerince belirlenecek olmasıdır. Bireyler ellerinde bulundurdukları yetkileri diğer bireylerdeki şeylerle mübadele etmek için transfer etmeyi kullanırlarsa, bu durumda bireylerin sahip oldukları diğer bireylerden ne istediklerine bağlı olarak

değişkenlik gösterecektir. Nozick, marjinal üretkenlik teorisinde daha fazla detay olduğunu söyleyerek bu tartışmayı daha fazla ele almamıştır (Nozick, 2006: 213).

Dağıtımın nasıl gerçekleşeceğine karar verme aşamasında herhangi bir yetkili kişi veya grubun söz konusu olmadığını vurgulamıştır. Burada Nozick, merkezi bir dağıtımın meşru olmayacağını belirtmiştir. Ona göre; özgür bir toplumda kaynakların tek elde toplanması mümkün değildir. Özgür bir toplumda söz konusu dağıtıcı adalet teorisi ışığında bireyin transfer ilkesini gerçekleştirmeye zorlanamaz, kendi payının üzerindeki tasarruf hakkı yine bireyin kendi iradesi dışarısına çıkarılamaz (Nozick, 2006: 228-231). Nozick eleştirdiği ve adil bulmadığı dağıtıcı adalet teorilerinin bir diğer yanlışı olarak; birey ve topluma ait olduğu kabul edilen tüm değerlerin tanrı lütfu gibi gökten düşüncesine tanrısal bir merkez gibi bir otorite tarafından dağıtım yapılmasının onanmasıdır. Fakat tüm bu değerler birey tarafından üretilmiş ve bireye, genel anlamda ise topluma atfedilmiştir. Bu nedenle dağıtım, birey haklarından bağımsız düşünülemez.

Nozick adalet teorisi ile tam dağıtımcı bir ilke meydana getirmeye çalışmıştır. Bunu ise kısaca şöyle ifade etmiştir; “bir dağıtım, eğer dağıtıma göre sahip oldukları mülkler üzerinde herkes yetki sahibi olursa adildir” (Nozick, 2015: 205). Adil bir dağıtım tarihe ve birey haklarına dayandığı ölçüde adil olarak tanımlanabilir. Nozick de türettiği adalet teorisi ile, kalıplaşmış dağıtım ve adalet anlayışına karşı çıkmıştır.

Nozick, devlet eliyle gerçekleştirilen tüm yeniden dağıtım faaliyetlerini adaletsizlik olarak tanımlamıştır. Bu doğrultuda devleti bir anlamda ceberrut olarak tanımlamış ve vergi almak ile zorla çalıştırılma arasında bir fark görmemiştir. Devletin vergi almasını bireylerin çalışma saatinden zorla kendine pay alması olarak ifade etmiştir. Bu görüşlere devletin organizasyonunun devamlılığı ve bireylerin yaşamlarının devamlılığı için devlet tarafından sunulması gereken hizmetlerin finansmanı için bu vergilerin kaçınılmaz olduğu bir gerçeğini ıskalamıştır.

Sonuç olarak, Nozick tarafından ortaya konulan görüşlerin temelinde; birey özgürlükleri ve yine bireylerin özgürce seçim yapabilme hakları bulunmaktadır. Özgürlükçü felsefe anlayışı görüşlerinin geneline sirayet etmiştir. Siyaset felsefesinin en önemli süjesi olarak birey ve bireyin hak ve özgürlüğü temelinde devletin varlığını sorgulayan bir anlayış ortaya koymuştur. Nozick, bireysel hak ve özgürlüklerin koruyucusu olarak ise devleti yetkili görmüştür. Fakat buradaki devlet anlayışı sınırlı, minimal ya da gece bekçisi olarak tanımlanabilecek niteliktedir. Bu nedenle Ona göre; minimal devletin varlığı ahlaki bir zorunluluktur (Erdoğan, 2002: 103).

2.3. Birey Hakları Teorisi

Nozick, birey haklarının büyük bir öneme sahip olduğunu Anarşi, Devlet ve Ütopya adlı eserinde defaatle dile getirmiştir. Nozick, adalet teorisini de bu

doğrultuda inşa etmiştir. Bireylere alternatifler arasında bir tercih hakkı sunarak her bireyin farklı bir hayata sahip olabileceğini vurgulamıştır.

Nozick, birey haklarının tüm değerler ve kurumların üstünde bir öneme sahip olduğunu ve ihlal edilemez olduğunu savunmuştur. Anarşi, Devlet ve Ütopya eserinde de Nozick, birey haklarına dair detaylı bir açıklama yapmaz. Fakat yer yer bu haklara vurgu yaparak öneminin kavranmasını ister. Minimal devlet anlayışını da yine birey hakları üzerinden tanımlamıştır. Birey haklarının ihlal edilemez olduğuna tekrar vurgu yaparak devletin, bireyin güvenliği ve sözleşmelerin uygulanması dışında gerçekleştireceği her türlü eylemi birey haklarının ihlali olarak kabul etmiştir (Nozick, 2006: 21).

Nozick, devlet tahayyülünde doğa durumundan hareket eder. Hobbes'un doğa durumuna ilişkin görüşlerini paylaşmamasına rağmen birey haklarını bu durumda korumanın güçlüğüne farkındadır. Bu nedenle Locke'cu doğa durumunda birey haklarının korunması için bir kurumun yetkilendirilmesini bu hakların ihlalini önlemeye yönelik bir adım olarak kabul etmiştir. Locke'un bakış açısına göre, mülkiyet hakkı; yaşam, özgürlük ve servet edinme haklarını da içermektedir. Bireyler, mülkiyet haklarının korunması için bir devlete ihtiyaç duyarlar. Doğa durumunda, bir toplum sözleşmesi ile bireylerin hakları koruma altına alınır (Locke, 2012: 81). Nozick de Locke'un teorisine yakın bir anlayışı benimsemiştir. Fakat Locke'tan farklı olarak bir toplum sözleşmesinin olmadığı doğa durumunu öngörmüştür. Ona göre; birey haklarının korunması için kurumsal bir yapıya veyahut kurumsal yapılara ihtiyaç vardır. Nozick bu düşüncesinden hareketle gece bekçisi, minimal devlet anlayışını ortaya atmış ve bireylerin mülkiyet haklarının korunması için bu devlet anlayışının benimsenmesinin kaçınılmazlığını vurgulamıştır.

Nozick, Weber'yan devletçi bakış açısından etkilenecek kimi devlet tanımları yapmıştır. Belirli bir bölgede güç kullanma tekeline sahip olan kurumu devlet olarak nitelmiştir. Başka bir tanımda ise, bir devlet spesifik bir toprak üzerinde yaşayan bireylerin haklarını garanti altına almış ve bu hakları da ihlal edenleri de cezalandırıyor ve kendine biçtiği misyon bununla sınırlı ise o devlet minimal bir devlettir. Nozick'in tanımlarda yer verdiği haklar, Locke'cu anlamda birey ve mülkiyet haklarıdır.

Nozick, devletin ortaya çıkışını hiçbir birey hakkını tecavüz olmadan ve minimal devletin hiçbir bireyin hakkını ihlal etmeyen tek devlet anlayışı olduğunu kanıtlamaya çalışmıştır. Nozick, minimal devletin doğa durumunda bulunan bireylerin gönüllü ilişkileri sonucunda ortaya çıkacağını ifade etmiştir. Bireyler korunmak için en iyi birim arayışı içerisindeyken ilişkileri aracılığıyla egemen koruyucuya ulaşacaktır (Rothbard, 2009: 238-240). Nozick, bu düşüncelerine ek olarak negatif özgürlük anlayışıyla da bu egemen gücün sorgulanabilir olması gerektiğini vurgulamıştır. Nozick, minimal devletin sınırlarını aşan bir devlet modelinin birey haklarını her zaman ihlal edebileceğini söyleyerek bu anlayışları reddetmiştir. Minimal devletin ise tüm bu ihlallerden uzak ve kabul edilebilecek bir devlet anlayışı olduğunu dile getirmiştir (Nozick, 2015: 203).

Nozick, devletin ortaya çıkışı veya kurulma sürecini Locke'cu düşünceden farklı olarak toplum sözleşmelerine bağlamamıştır. Toplum sözleşmelerini egemen bir güç oluşturmak amacıyla bölgesel etkilerin birleşerek meydana geldiği sosyal bir sözleşme anlayışını kabul etmemiştir. Bu açıklamalara Adam Smith'in "görünmez el" metaforu ile cevap vermiştir. Nozick'e göre; Locke'cu anlayışın toplum sözleşmesi, siyasal meşruluğu sağlamada yetersiz olduğunu iddia etmiş ve sözleşmenin meydana getirdiği devletin sözleşmeye taraf olmayanlara karşı hak ihlallerinin kabul edilemez olduğu görüşünü paylaşmıştır (Paul, 1979: 277-279). Nozick, devletin ortaya çıkış sürecini doğa durumunda başlatmış ve görünmez el kavramıyla bireylerin tercihleri sonucunda aşama aşama ortaya çıktığını varsaymıştır.

Nozick, minimal devlet düşüncesini savunurken özellikle iki temel husus üzerine yoğunlaşmıştır. Bu hususlardan birisi; minimal devletin meşruluğunu, ikincisi ise minimal devlet tahayyülünde minimal sıfatının karşılığı olarak devletin sınırlı yetkilere sahip olması ve bu yetkileri aşan devletlerin bireysel hak ihlallerine neden olacağını kanıtlamaya çalışmıştır. Nozick, bu savunularla minimal devletin birey haklarını ihlal etmeden var olmasını ve anarşiye karşı tercih edilebilir bir devlet modelinin var olabileceğini göstermeyi hedeflemiştir.

Minimal devlet savonusuna geçmeden önce Nozick'in devlet tanımlamasına bakacak olursak yukarıda da bahsedildiği üzere, Weberyen bir modelden hareket eden bir tanımdan söz edilebilir. Net bir devlet tanımlamasından kaçınarak Weberyen devlet tanımına; bir kurumun belirli bir bölgedeki güç kullanma tekeline sahip olması tanımını onaylamıştır. Devletin temel özellikleri olarak; güç veya zor kullanma yetkisi ve ona tanınan sınırlar içerisinde bireylerin güvenliğini sağlamasıdır. Nozick de devletin bu temel özellikleriyle bireylerin doğal hakları arasındaki ilişkiyi açıklamayı amaçlamıştır (Nozick, 2015: 55).

Klasik liberal anlayışa göre; devletin iki temel işlevi vardır. Bunlardan ilki, devlet kendi vatandaşlarını birbirlerinin saldırısına ve diğer devlet veya toplumlardan gelecek saldırılara karşı korumasıdır. İkincisi ise, sözleşmelerin uygulanmasını sağlamaktır. Smith ise, bu işlevlerin yanı sıra kimi kamu kurumlarının ve bayındırlık yatırımlarının sürdürülmesini de eklemiştir (Smith, 1997: 22). Milton Friedman ve Rose Friedman, Smith'in bahsettiği işlevlere dördüncü bir fonksiyon daha eklemiştir. Bu işleve göre; devlet topluluk üyelerini korumalıdır, topluluk tarafından sorumlu olarak kabul edilemeyecek bireyleri devlet koruması altına almalıdır (Friedman ve Friedman, 1990: 32). Bu doğrultuda Friedmanlar, özgürlüğün sadece sorumlu insanlar için kabul edilebilir bir hedef olduğunu ifade ederek akli dengesi yerinde olmayan bireylerin veyahut çocukların korumasının devlet tarafından yapılmasını öne sürmüşlerdir. Devletin bu işlevlerle hak ihlallerine neden olacak kadar müdahaleci olacağını kabul etmelerine rağmen bu koruma yaklaşımının reddedilemez olduğunu da belirtmişlerdir (Friedman ve Friedman, 1990: 32-33). Nozick ise devletin güvenlik ve yargı dışında hiçbir hizmet veya işlevinin devlet tarafından sunulmasına izin vermemiş ve kabul etmemiştir.

Jonathan Wolff, Nozick'in minimal devletini günümüz devlet fonksiyonlarıyla karşılaştırarak anlaşılmasını kolaylaştırmıştır. Günümüzün devlet fonksiyonları arasında; güvenlik, ulaşım, sağlık, eğitim gibi pek çok işlev mevcuttur. Nozick'in savunusunu yaptığı minimal devletin fonksiyonlarıyla günümüz devletin işlevleri arasında temel farklılıkları bulunmaktadır (Wolff, 2003: 10-12).

Nozick'e göre; devlet yalnızca güvenlik ve yargı işlevlerini yerine getiren bir yapıdır. Nozick, ancak böyle bir devletin bireylerin haklarını ihlal etmeyeceğini iddia etmiştir. Smith ve Friedmanlar'ın bahsettiği işlevlerle devletin bireylere zarar vereceğinin kaçınılmaz olduğunu ve bireylerin rızalarının olmadığı eylemlere zorlanacağını kesin bir dille eleştirmiştir. Buradan hareketle Nozick'in önerdiği işlevler dışında farklı fonksiyonlar edinmeye çalışan devletler Nozick'e göre meşru değil ve kabul edilemezlerdir. Nozick, bir çok işlev üstlenen devletin, bu işlevleri finanse etmek zorunda kalacağını ve bu kaynağı yeniden dağıtım ilkeleri ile birey haklarının ihlalleriyle karşılayacağını ve paternalist bir yapıya bürüneceğini iddia etmiş ve bu yaklaşımları reddetmiştir (Nozick, 2006: 59-61).

Nozick'in minimal devleti, liberteryen esaslarla devlete iki temel misyon yüklemiştir. Bunlar; bireylerin hak ihlallerini engellemek, onları korumak ve sözleşmelere uyulmasını sağlamak ve bu sorunlara çözüm üretmektir (Freeman, 2011: 25). Güvenlik ve adalet dışında bir devlet işlevi kabul etmeyen Nozick, bunların dışında faaliyet üstlenen kapsamlı devleti kabul edilemez olarak tanımlamıştır. Kapsamlı devletin birey haklarına saygılı olması ve birey haklarını ihlal etmemesi mümkün değildir (Nozick, 2006: 22).

Nozick, tüm bu yaklaşımlarına rağmen devletin bir kurumsal yapı olarak var olmasını desteklemiştir. Fakat bireylerin doğa durumundan itibaren hak ihlallerine maruz kalabileceği, farklı sıfatlar altında bu ihlallere olanak tanınabileceğinin farkında olmuştur. Nozick, Locke'cu veya kendi tahayyülündeki doğal düzende bireyler, mülkiyet, yaşam ve özgürlük haklarına sahip olsalar dahi bu hakları koruyacak kurumsal bir mekanizma olmadıkça bu haklardan faydalanamayacağını bilincindedir.

Minimal devlet anlayışı, Nozick tarafından üç aşamalı bir şekilde anlatılmıştır. Nozick, ilk aşamada; minimal devletin meşruluğunu göstermek, kanıtlamak amacı gütmüştür. Daha sonra, minimal devletin fonksiyonları dışında faaliyette bulunan devletin kabul edilemez olduğunu açıklamaya çalışmıştır. Üçüncü aşamada ise, tasarladığı minimal devletin var olduğu bir gerçeklikte bu yaşantıyı anlatmıştır. Nozick, minimal devletin birey haklarını ihlal etmeden var olabileceğini ve en ahlaki devlet tasarımı olduğunu iddia etmiştir.

3. NOZICK VE MİNİMAL DEVLET MODELİ

Robert Nozick'in minimal devlet anlayışı doğrultusunda birey-devlet ilişkisi, önerdiği model ve ortaya çıkışı derinlemesine ele alınacaktır.

3.1. Doğa Hali ve Koruyucu Birimler

Nozick, devletin ortaya çıkışını tabiat halinden başlatarak açıklamaya çalışmıştır. O, doğa durumunu ele almış ve bunun üzerinden bir inşa çalışmasına girişmiştir (Nozick, 2015: 31-37). Nozick, siyaset felsefesinin, devlet sorunsalına cevap ararken, doğa durumunda, siyasal bir otoritenin olmadığını varsayarak işe başlamıştır.

Nozick'in doğa durumu, Locke'un etkisinde kalmış ve Lockecü bir yaklaşımı benimsemiştir. Doğa durumu, bireylerin başka bir bireyden izin almaya gerek duymaksızın doğa yasasının sınırları içerisinde mülkiyetlerinde bulunan mallar üzerinde serbestçe tasarrufta bulunabildikleri bir özgürlük durumudur (Nozick, 2006: 40). Ancak bu durumda bir egemen güç mevcuttur. Locke'un doğa durumu tasvirinde bireylerin birbirlerine karşı haklarını koruyan, sözleşme ile meydana gelmiş bir egemen, koruyucu güç mevcuttur. Locke'un bireylerin haklarının üzerinde hiçbir güç olmadığını iddia etmiş fakat bir egemen güçten de bahsetmiştir (Locke, 2012: 14-15). Buradaki temel problem, egemen gücün meşruluğudur. Bireylerin arasında yaşanan anlaşmazlıkların çözümü ile toplumda gelişen yargıç pozisyonu doğmuş ve doğa durumundan topluma doğru bir geçiş yaşanmaya başlanmıştır. Locke'un bu noktada ulaştığı, bireylerin sorunlarını çözmek için istikrarlı bir otoritenin hukuksal metinlere dayanarak bu metinleri yorumlayarak, uygulayacak, meşru bir kurumsal yapıdır. Locke'un bu görüşleri kimi siyaset bilimciler tarafından bir paradoks, barındırdığı iddia edilerek eleştirilmiştir.

Wolf, doğa durumunda doğal hakların korunmasının garanti edilemeyeceğini iddia etmiştir. Hakların korunması için ortaya çıkan egemen gücün bu hakları ihlal etmeyeceğinin bir kesinliği olmadığı yönüyle eleştirmiştir. Öte yandan, bireylerin hak ihlallerine karşı böyle bir egemen güce de ihtiyaç duyduğunu belirtmiş ve bunu bir açmaz, bir paradoks olarak kabul etmiştir (Wolff, 2003: 39).

Nozick, ise yukarıda da belirtildiği üzere, Locke'un doğa durumu tasvirini kabul etmiştir. Bireylerin izin almaksızın kendi mülkiyeti üzerine tasarruf etme yetkisini, pek tabii bulmuştur. Öte yandan, birbirlerine zarar veren bireylerin bunu tazmin etme yetkisinin de bulunduğunu dile getirmiş fakat burada bireylerin güç farklılıklarının hak ihlallerinin ceza almasını önleyecek bir yapıda olmaması gerektiğini vurgulamıştır (Nozick, 2006: 40, 59).

Nozick, anarşi, devlet ve ütopya adlı eserinde, tabiat halinden ve korucu birimlerden söz ederken, bireyin hakkını tazmin etme veya haklarına zarar verenin cezalandırma hakkının olduğunu söylemiştir (Nozick, 2006: 39-40). Hatta bireyin talep etmesi halinde, başkaları da bireyin yardımına gelebilir ve ortak korucu birimler meydana getirebilirler (Nozick, 2006: 42). Fakat Nozick bu ortak grupların kendi içerisinde oluşacak hak ihlallerine karşı alacağı tavır tutum ve davranışların farklılık gösterebileceğini ve grubun bölünebileceği tehlikesinin mevcut olduğunu söylemiştir. Bir diğer sorun olarak ise, ortak bir şekilde oluşturulan bu bilimin

gelecek taleplere karşı kimlerin cevap vereceğini de yine bir problem olarak kabul etmiştir.

Nozick bu ortaklaşa oluşturulan korucu birimleri gönüllülük esası ile var olduğunu söyleyerek, zaman içerisinde oluşacağını öngördüğü paralı korucu birimlerin bireylere farklı fiyat ve hizmetler sunacağını söylemiştir. Böylece her bireyin parası karşılığında bir koruyucu hizmet satın alması muhtemel olmuştur. Tüm bu sürecin sonunda ise bireyler yaşanan ihlallere karşı çözümü; tarafsız, korucu birimlere bırakmış olacaktır. Nozick bu süreçinde tam bir çözüme salık vermediğini dile getirmiş ve çok sayıda korucu birimin varlığı sorunları daha da tırmandıracağını, bireyler arasındaki çatışmanın birimler arasında sonsuz bir çatışmaya dönüşeceğini ifade etmiştir (Nozick, 2006: 44- 46).

Nozick bu çatışmaların üç şekilde sonuçlanabileceğini söylemiştir. Söz konusu ilk sonuç, çatışan koruyucu birimler arasında galip gelen birimin, diğer bireylerce de tercih edilmesi beklenmiştir. İkinci bir alternatif olarak, koruyucu birimler hizmet sunduğu coğrafyalarda, çatışmalardan galip gelmekte ve bu da bölgesel olarak güçlü koruyucu birimler doğurmakta ve yine bireylerin de bunları tercih etmesi beklenmiştir. Son olarak ise her koruyucu birim eşit sayıda çatışmadan galip çıkmıştır. Fakat çatışmaların sürekliliği, maliyeti artırmıştır. Dolayısıyla maliyetin azaltılması için koruyucu birimler, barışçıl yollarla çözüme ulaşmayı hedeflemiş ve olası hüküm anlaşmazlığına karşı üçüncü bir mahkeme tayin eder ve kati olarak bu kararlara uyulacağı üzerine anlaşılır. Bu çözüm bir temyiz mahkemesini ve kurallar sistemini doğurmuştur. Farklı birimlerin ortaklaşa bir hareket içerisinde bulunması, federe bir sistemi öne çıkarmıştır (Nozick, 2015: 46-49).

Nozick, muhtemel üç sonuçtan hareketle, zamanla ortak çalışma alanları, iş birlikleriyle de koruyucu birimlerin birleşeceğini söylemiştir. Bireyler en güçlü koruyucu hizmeti tercih etmek isteyeceklerdir. Bu nedenle birimlerin birleşerek güçlenmeye gideceğini ve bununla piyasayı ele geçireceğini, akabinde egemen koruyucu birime dönüşeceğini kabul etmiştir (Nozick, 2015: 48-49).

3.2. Minimal Devlet ve Ultra Minimal Devlet

Egemen, koruyucu birimin meydana geldiği durumda, kimi bireyler kendi koruma haklarına sahip olmak amacıyla egemen koruyucuyla bir ilişkiye girmekten kaçınmıştır. Fakat bu doğa durumuna dönüş anlamı taşıdığı için bireylerin kişisel problemleri, düzene etki etmeye başlayacaktır. Doğa durumunda söz konusu olan haksız orantısız cezalandırmalar tekrar ortaya çıkacaktır. Ortaya çıkacak olan bu sonuçlar karşısında egemen koruyucu birim ise kendi müşterilerini korumak için kendinden bağımsız halde bulunan bireylere karşı güç kullanma tekeli oluşturacaktır. Egemen koruyucu birim, müşterilerine karşı güç kullanımı veya cezalandırmanın meşru olmaması durumunda cezalandıracağını kendi bölgesinde güç ve şiddete başvurabileceğini ilan edebilir. Nozick, bu uygulamayı ultra minimal devlet olarak isimlendirmiştir (Nozick, 2015: 59). Nozick, ayrıca belirli

bir bölgede güç kullanma tekeline sahip olmayı, buradaki açıklamalarla kabul etmiş ve Weberyen devlet anlayışının ilk şartını karşılamıştır.

Nozick, gece bekçisi devleti minimal devlet olarak tanımlamış ve koruyucu birimler ile gece bekçisi devlet arasında bir sosyal düzenleme olabileceğini dile getirmiştir. Ultra minimal devleti de bahsedilen sosyal düzenleme olarak tanımlamıştır (Nozick, 2015: 59). Bu anlamda ultra minimal devlet tüm güvenlik alanında (savunma hariç) kendini tekel olarak görmüş ve kendinden hizmet alanlara koruma hizmeti sunmuştur. Minimal devlet, vergilerle finanse edilen, dağıtımçı bir plana sahip ve ultra minimal devletin birleşiminden meydana gelmiştir (Nozick, 2015: 59-60). Ultra minimal devlet uygulamaları giderek ortadan kaldırılır. Bu noktada, ultra minimal devlet, minimal devlete dönüşür.

Koruyucu hizmeti almayan bireyler, mahkeme ve adil yargılanma ilkelerini kabul etmek zorundadır. Aksi halde çok Locke'cu doğa durumu söz konusu olur. Oysa, Nozick doğa durumunda bireyin bu hakları inkar etmesi mümkün değildir (Nozick, 2015: 146). Nozick, bu hakların bireyler tarafından bir ödev olarak kabul edilmesi gerektiğini savunmuştur. Koruyucu birim buna uygun olarak bir liste hazırlamak zorundadır ve listeye aykırı hareket edenleri cezalandıracağını ifade etmiştir. Bu da ultra minimal devletin güç kullanma tekeli olarak ifade edilmiştir.

Ultra minimal devlet güç kullanma tekelinin ardından koruyucu birimden bağımsız bir şekilde kendi hakkını korumaya çalışan bireylerin oluşturduğu riski engellemek amacıyla, bireylerin bu haklarını askıya almıştır. Minimal devlet, ultra minimal devletin bu hakları askıya almasını hak ihlali sayarak, tazmin ederek, istisnasız herkese hizmet sunduğu aşamadır (Mack, 2018). Nozick, bu noktada, minimal devlet ile ultra minimal devlet arasındaki farkı da ortaya koymuştur. Ultra minimal devlet, spesifik bir bölgede güç kullanma tekeline sahip fakat herkese hizmet sunabilecek bir konumda değildir, minimal devlet ise güç kullanma tekeli elinde bulunduran ve bulunduğu bölgedeki herkese hizmet sunan bir kurumdur (Mack, 2011: 90).

Egemen koruyucu birimin devlet olarak kabul edilmesi, iki şarta bağlanmıştır. Bunlar güç kullanma tekeli ve bölgedeki herkesin hakkını korumak olarak belirlenmiştir. Nozick, güç kullanma tekeli ve yeniden dağıtım ve müşteri olmayanlarında korunmasıyla minimal devlete geçiş olacağını kabul etmiş ve bu görüşü savunmuştur. Egemen, koruyucu, birimi devlet olarak görmemiş, devletvari bir varlık olarak kabul etmiştir. Nozick'e göre, devlet bireylerin haklarını koruyan şiddet kullanımını yasaklayan ve spesifik bir bölgede şiddet tekeline sahip olan bir kurum olarak açıklanır ve bu da görünmez el ilişkisini açıklar (Nozick, 2015: 158-165).

Nozick, minimal devletin koruyucu birim müşterisi olmayanlara ücretsiz hizmet vermesinin dağıtımçı bir anlayış içermediğini dile getirmiş ve parasını ödeyen müşterilerin güvenliği için bunun gerekli olduğuna vurgu yapmıştır. Buradaki amaç müşterilerin herhangi bir koruyucu hizmet almayan bireyler karşısında riskli eylemlerden etkilenmemesidir. Nozick, bu riski sara hastası bir

araç sürücüsü üzerinden açıklamaya gitmiştir. Sara hastası sürücü, koruyucu hizmet almayarak hakları doğrultusunda araç kullanmakta ısrarcı olarak diğer bireyleri, riske edeceğini ifade etmiş ve tazminat ile bunun önlenmesini ifade etmiştir (Nozick, 2006: 118).

Nozick, minimal devletin, koruyucu hizmet almayan bireylerin risk eylemlerinin yasaklamasını normal karşılamıştır. Bu yaklaşımın, bireylerin özgürlüğüne müdahale olduğunun farkındadır. Ancak bireylerin risk eylemlerine karşın, diğer bireyleri korumak için böyle bir yasaklamanın kaçınılmaz olduğunu savunmuştur. Riskli eylemleri açıklarken, sara hastası olanların araç sürmesinin yasaklanması ile direkt bağlantı kurmuştur (Nozick, 2006: 118, 2015: 156).

Nozick'in minimal devlete geçiş sürecinde tanımlamış olduğu riskli eylemler üzerinden tazminat ödenerek, bireylerin haklarının ihlal edilebileceği düşüncesi çokça eleştirilmiştir. Bireylerin savunma haklarının ellerinden alındığına, birey hakları üzerinden bir ihlal ile bir boşluk meydana getirildiği gibi çeşitli eleştiriler yapılmıştır. Nozick'in savunduğu, doğal haklar ilkesiyle çeliştiği ve minimal devletin meşruiyetinin sorgulanabileceğine dair eleştirilerde dile getirilmiştir (Young, 1986: 48-49). Miller'e göre, koruma hizmeti almayanların hakları, egemen koruyucunun müşterielerinin güvenliği için hiçe sayılmaktadır (Miller, 2002: 16). Nozick'in, riskli eylemleri önlemek için tazminat ödenerek, hak ihlallerine izin vermesi birçok çevreden eleştirilmesine neden olmuştur.

Murray Rothbard'a göre; Nozick bireylerin karşılaşacağı riskleri hesaplarken minimal devletin olası risklerini gözardı etmiştir (2009: 244-245). Eleştirilerine devam eden Rothbard, "riskli eylemler" olarak bir nitelendirmenin sınırlamanın olmadığını belirtmiş ve "Nozick'in "minimal" devleti kısa sürede "maksimal" devlet olur diyerek kaygılarını dile getirmiştir (Rothbard, 2009: 245). Rothbard, Amerika'da siyahi gençlerin kriminalize olma oranlarının yüksek olduğunu belirterek, Nozick'in mantığına göre, bu gençlerin hapsedilmesi gerektiği sonucuna ulaşılacağını vurgulamıştır (2009: 245). Bu açıklamalarla, Nozick'in düşüncelerinin birey haklarında ciddi ihlallere neden olabileceği konusunda tartışılmıştır.

Sonuç olarak, Nozick, birey haklarını ihlal etmeden minimal devleti inşa etmeye çalışmıştır. Nozick, minimal devletin ortaya çıkışında, Locke, Hayek ve Ayn Rand gibi temel açıklamalardan destekle meşru bir temel oluşturmaya çabalamıştır. Devletin var olmadığı durumda bireylerin hak ve özgürlüklerinden bahsedilemeyeceği için devletin bu anlamda bir hizmet sunacağı ve garanti altına alabileceği gerekçesiyle, kaçınılmaz olarak kabul edilmiştir. Rand, devletin olmadığı durumda her bir bireyin silahlanarak, çeteleşerek meydana getirdiği bir yapıda bireylerin yaşam hakkının dahi söz edilemeyeceğini ifade etmiş ve devletin gerekliliğini ortaya koymuştur (Rand, 2004: 437-438). Bireylerin tercihleri doğrultusunda yaşam sürdürebilmeleri için bunu garanti altına alacak bir minimal devlete ihtiyaç duymuştur. Doğa durumunda birey haklarını korumak için ortaya çıkan minimal devletin, bu ortaya çıkış sürecinde görünmez el kavramıyla varlığına meşru bir temel kazandırmıştır.

Nozick, minimal devlet anlayışını bu temeller üzerine inşa etmiştir. Devlet, birey haklarını koruyan ve ahlaki gerekçelerle kanıtlanmış bir geçerliğe sahip yapı olarak tanımlanmıştır.

Nozick, Minimal devlet anlayışına yapılan eleştirilere cevap vermemiş ve Anarşi, Devlet ve Ütopya eserinin yeteri kadar tutarlılık barındırdığını savunmuştur.

SONUÇ

Nozick'ın siyaset felsefesini, düşüncelerini, yaklaşımlarını ve ortaya koyduğu modellerin anlaşılmasına yardımcı olacak en doğru kaynak hiç şüphesiz Anarşi, Devlet ve Ütopya adlı eseridir. Nozick, bu eseri Rawls'ın Bir Adalet Teorisi eserine de bir cevap niteliğindedir. Dolayısıyla Rawls'ın düşüncelerine karşı yazdığı eleştirilerle aynı zamanda yeni bir model de ortaya koymuştur. Rawls'ın önermiş olduğu modelde devletin dağıtımda etkin rol almasını eleştirerek minimal devlet savunusunu geliştirmiş ve aynı şekilde dağıtımcı adalet ilkesinin karşısında yer alarak bireyin tercihlerinin en önemli unsur olduğunu ifade etmiştir. Liberteryen fikirlerle öne çıkan Nozick, bireysel tercihe ve rasyonelliğe vurgu yapmıştır.

Bireyin özgürlüğünü her şeyin üstünde gören Nozick, bireyi aşan onu kısıtlayan her türlü otoriteyi de yok saymıştır. Bu anlamda da negatif özgürlük yaklaşımını benimsemiştir. Devlet mekanizmasını da temel fonksiyonlarla sınırlandırarak gece bekçisi devlet modelini savunmuştur.

Dağıtım modellerine karşı çıkan Nozick, bir model ortaya atmış ve çıkış noktası Locke'un mülkiyet haklarını yaklaşımı olmuştur. Locke'tan esinlenmesine rağmen tamamen Lockecu bir anlayış izlememiştir. Nozick'e göre; elde etme ilkesi, transfer ilkesi ve düzeltme ilkeleri ile uyumlu olan her türlü dağıtım adil bir dağıtımdır. Nozick bu ilkeleri açıklarken Locke'tan istifade etmiştir. Nozick'in önerdiği bu dağıtım sisteminde daha önceden elde edilmiş olan mülklerle ilgili olarak düzeltme ilkesi kabul edilmiştir. İlkeye göre, hatalı yapılan bu dağıtımlar ilke uyarınca yeniden dağıtıma tabii olacaktır. Fakat Nozick yeniden dağıtımın ve düzeltme ilkesini tam olarak anlaşılır bir şekilde açıklamamıştır. Adil olmayan ve geçmişte elde edilen mülklerden kazanılan çıktının günümüz bireylerinin faydasına kullanıyor olup olmamasına göre o dağıtımın adaletli ya da adaletsiz olarak tanımlamaya gitmiştir. Fakat adil olmayanlara yönelik bir açıklama mevcut değildir.

Birey-devlet arasındaki tartışma tarihteki ilk toplumlarından günümüze kadar gelen tartışmalar arasında önemli bir yer tutmaktadır. Nozick de bu ilişkiyi doğa durumundan minimal devlete kadar geçen süre içerisinde bir süreç olarak ele almış ve kimi varsayımlarda bulunmuştur. Smith'in görünmez el açıklamalarından, Locke'un doğa durumu tasvirlerden de faydalanarak doğa durumunda bireyin korunma içgüdüleriyle hareket ederek bir koruyucu birimi ortaya çıkardığını ve koruyucu birimlerin bireylerle ve kendi aralarında giriştikleri çatışma ve ilişkilerle

bir egemen koruyucu birimi meydana getirdiğini ifade etmiştir. Egemen koruyucu güç, Locke'un doğa durumundaki toplum sözleşmesi modeli reddedilerek ortaya atılmış bir iddiadır. Nozick, bireylerin bir sözleşme ile rıza göstererek meydana getirdiği yapıyı reddetmiş ve her bireyin buna rıza göstermeyeceğini ifade ederek bunun mümkün olmayacağını savunmuştur. Toplum sözleşmesi modelinde rıza göstermeyen bireylerle ilgili yeterli bir bilgi olmadığını dile getirmiş ve kendi tahayyülünde koruyucu birimlerden hizmet alma zorunluluğunun olmadığını bireylerin zamanla buna yöneleceğini ve minimal devletin görünmez el metaforuyla ortaya çıkacağını açıklamıştır. Fakat Nozick'in ifade ettiği koruyucu birimlerden hizmet satın almayan bireyleri(bağımsızları), prosedür hakları adı altında bir mahkeme, yargılama usulüne dahil etmiştir. Bağımsız bireylerin bunu bildiğini ve doğa durumunda bu durumun hali hazırda söz konusu olduğunu dile getirerek bir anlamda yetersiz bir savunmaya girişmiştir. Öte yandan bağımsızları riskli eylemler gerekçesi ile sınırları belirli olmayan bir tanımlama içerisinde yerleştirmiş ve koruyucu birimlerden hizmet satın alan bireyleri tehlikeye atabilecekleri olasılığı üzerinden bağımsız bireylere yönelik hak ihlallerinin olabileceğini bunun tazminat ile giderileceğini savunmuştur. Fakat buradaki açmaz bireylerin ihlal edilen hakları tazminat ile geçiştirmek bireylerin sürekli riskli eylemler kategorisine dahil edilmesi onları bir koruyucu birime dahil olmaya itecek ve özgür tercih hakkı ve özgür korunma hakkı ihlal edilmiş olacaktır. Bu anlamda Nozick bir koruyucu oligopol piyasası oluşturmakla suçlanmış ve pek tabii bu eleştiriler haklı görülmüştür.

Nozick'in düşüncelerine ve ortaya koyduğu yaklaşımlara getirilen birçok eleştiriye rağmen O, birey hak ve özgürlüklerini siyaset felsefenin merkezine yerleştirmiştir. Nozick, bireyin hak ve özgürlükleri içerisinde yer alan yaşam ve mülkiyet gibi haklarının devlet gibi bir güç tarafından ihlal edilmesinin adalet kavramına uymayan sonuçlar doğuracağını dile getirmiş ve dışsal müdahaleyi yok sayan negatif özgürlük anlayışı ile bireylere ihlal edilemez bir özgürlük alanı açmaya çalışmıştır.

KAYNAKÇA

- Bornovalı, M. (2015) Robert Nozick-Anarşi, Devlet ve Ütopya, Anarşi, Devlet ve Ütopya, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s.9-18.
- Epstein, R. (Yaz 2002). Özgürlüğe Adanmış Ömür: Robert Nozick, (Çev.) Mustafa Erdoğan, Liberal Düşünce, C.7, No:27, s.105-107.
- Erdoğan, M. (Yaz 2002). Robert Nozick'in Ardından ve Bireylerin Hakları Vardır, Liberal Düşünce, C.7, No:27, s. 99-103.
- Freeman, S. (2011). İliberal Liberteryenler: Liberteryenizm Niçin Liberal Bir Görüş Değildir, (Çev.) Atilla Yayla, Liberal Düşünce, C.16, No:64, s. 5-39.
- Friedman, M. ve Friedman, R. (1990). Free To Choose: A Personal Statement, New York: Houghton Mifflin Harcourt.
- Karagöz, Y. (2002). Robert Nozick Kimdir?, Liberal Düşünce, C.7, No:27, s.109-118.
- Kocaoğlu, M. (2015). John Rawls Adalet Teorisi ve Temel Kavramları, Ankara: İmaj Yayınevi.
- Lieberson, J. (1978). Harvard's Nozick: Philosopher Of The New Right, <https://www.nytimes.com/1978/12/17/archives/harvards-nozick-philosopher-of-the-new-right-nozick.html> adresinden 14 Nisan 2021 tarihinde edinilmiştir.
- Locke, J. (2012). Yönetim Üzerine İkinci İnceleme, (Çev.) Fahri Bakırcı, Ankara: Ebabil Yayınları.
- Mack, E. (2011). Nozickian Arguments For The More Than Minimal State, <https://www.cambridge.org/core/books/cambridge-companion-to-nozicks-anarchy-state-and-utopia/nozickian-arguments-for-the-morethanminimal-state/5A86AC8C562FCA34E16FD02FE6832287> adresinden 4 Nisan 2021 tarihinde edinilmiştir.
- Mack, E. (2018). Robert Nozick's Political Philosophy, The Stanford Encyclopedia of Philosophy, (Ed.) By. Edward N. Zalta, <https://plato.stanford.edu/archives/sum2018/entries/nozick-political/> adresinden 4 Nisan 2021 tarihinde edinilmiştir.
- Miller, D. (2002). The Justification of Political Authority, Robert Nozick (Ed.) David Schmidtz, Cambridge: Cambridge University Press.
- Nozick, R. (2006). Anarşi, Devlet ve Ütopya, (Çev.) Alişan Oktay, İstanbul: İstanbul Bilgi Yayınları.
- Nozick, R. (2015). Anarşi, Devlet ve Ütopya, (Çev.) Alişan Oktay, İstanbul: İstanbul Bilgi Yayınları.

- Paul, J. (1979). The Withering of Nozick's Minimal State, https://www.pdcnet.org/prac/content/prac_1979_0005_0275_0285 adresinden 9 Nisan 2021 tarihinde edinilmiştir.
- Rand, A. (2004). Kapitalizm: Blinmeyen İdeal, (Çev.) Nejdet Kandemir, İstanbul: Palto Film Yayınları.
- Rawls, J. (1999). A Theory of Justice Revised Edition, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press Cambridge.
- Rothbard, M. N. (2009). Özgürlüğün Etiği, (Çev.) Recep Tapramaz, İstanbul: Liberte Yayınları.
- Smith, A. (1997). Ulusların Zenginliği, (Çev.) Ayşe Yunus, Mehmet Bakırcı, İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Wolff, J. (1991). Robert Nozick: Property, Justice and The Minimal State, California: Stanford University Press.
- Young, F. C. (Winter 1986). Nozick And the Individualist Anarchist, The Journal of Libertarian Studies, Vol. 8, No:1, s. 43-49.